

GESTIÓ DE LA DIVERSITAT CULTURAL I LINGÜÍSTICA EN L'EDUCACIÓ

Aportació del Grup d'Educació de la Comissió Catalana de Relacions amb la UNESCO a la 46ª Conferència Internacional de l'Educació (Ginebra, 5-8 de setembre de 2001)

Diagnòstic

D'uns anys ençà s'estan donant canvis en el nostre entorn social, polític i cultural que, sens dubte, estan repercutint en l'entorn educatiu i en la realitat de les persones que el configuren.

Un factor de canvi ha estat l'augment de mobilitat que s'ha produït degut als processos migratoris efectuats en els darrers anys. Un percentatge molt alt de persones han hagut d'emigrar per aconseguir fer front a necessitats de supervivència davant les bosses de pobresa, guerres, dictadures o condicions en que malviu un sector cada vegada més ampli de la Humanitat enfront d'un altre sector, cada vegada més reduït, que acapara la major part de condicions i recursos necessaris per a poder viure una vida amb una certa dignitat.

Vivim, doncs, en una societat multicultural i l'educació ha de respondre als grans desafiaments que això comporta.

Els moviments de població s'intensifiquen. L'acolliment que el país receptor dóna als immigrants i la seva pròpia capacitat d'integrar-se al nou entorn humà són indicadors que permeten mesurar el grau d'obertura d'una societat moderna envers el que li és estranger.

La mutació ràpida de les societats humanes (mobilitat de les persones i de les idees, expansió de noves tecnologies) actua en un doble sentit: cap a la mundialització i cap a la recerca d'arrelaments particulars múltiples. L'educació ha d'ajudar a que l'individu sigui conscient de les seves arrels, perquè així podrà tenir referències que li permetin situar-se en el món, i alhora ha d'intentar que l'individu sàpiga respectar les altres cultures. Una educació intercultural o multicultural ha de ser capaç de respondre a la vegada a la necessitat d'una visió planetària i a les necessitats específiques de comunitats particulars que tenen la seva pròpia cultura. La interculturalitat constitueix efectivament una gran prioritat en el replantejament de l'escola contemporània: hi convergeixen qüestions tan importants com l'educació per la pau i la construcció d'un nou ordre internacional (Carneiro).

En aquesta visió es pot parlar d'una cultura cívica democràtica compartida per tots i d'unes esferes culturals particulars definides per les identitats ètniques, religioses o per diferents maneres d'entendre el món. A l'escola ha de predominar una educació orientada a aquesta cultura cívica, en la que cadascú, sigui quina sigui la seva raça, la seva llengua, els seus orígens, la seva religió o la seva cultura, sigui considerat amb el mateix valor i amb els mateixos drets.

Principis orientadors

1. Educació per a tothom al llarg de tota la vida. Totes les persones, en qualsevol edat de la vida, poden desenvolupar nous aprenentatges a través d'accions educatives de múltiples modalitats. Aquestes han de permetre enfrontar-se als reptes de l'entorn i proporcionar eines significatives per a la millora de les

condicions personals i socials. Proposem una educació compartida a partir d'un nucli territorialment arrelat.

2. Aprendre a viure junts (un dels quatre pilars de l'educació a l'Informe Delors), desenvolupant la comprensió de l'altre i la percepció de les interdependències. L'escola hauria de ser un dels llocs per excel·lència on s'exerceixi la tolerància, es respectin els drets humans, es practiqui la democràcia i s'apregui la diversitat i riquesa de les identitats culturals (Declaració de 1994, de la Conferència Mundial de l'Educació). Cal entendre la diversitat com a enriquiment i no com a motiu d'enfrontament. L'aprofundiment en el concepte de desenvolupament humà en el sentit cultural ampli, integrador i humanístic i l'aprofundiment en el concepte d'escola inclusiva són els dos fonaments d'una institució educativa que acull i educa en la diversitat.

3. Fomentar la solidaritat. Forma part d'una educació de la ciutadania plantejar-se les qüestions de la solidaritat com un element més dels programes i pràctiques educatives en totes les seves dimensions (familiar, comunitària, nacional i internacional).

4. Fomentar les comunitats d'aprenentatges en els seus diferents nivells, que interactuen entre ells: micro, és a dir, dins l'aula (treball col·laboratiu en grup, assemblees de classe); meso, formades per un nucli, el centre escolar, i el conjunt d'agents socials locals que incideixen en l'educació, en la línia de la Carta de Ciutats Educadores i macro (xarxes i espais reals i virtuals que aglutinen classes i escoles de diferents països per treballar en projectes comuns com els que impulsa el Fòrum Universal de les Cultures Barcelona 2004.

5. Definir el rol del professorat i de l'alumnat com a agents actius del procés d'ensenyament-aprenentatge, fomentant la participació, la comunicació i la interdisciplinarietat a través de les assemblees de classe, tutories, reunions de cicle, de departament i de claustre, tecnologies de la informació, etc... L'exercici de la funció docent vol dir entrar a l'aula a compartir uns fenòmens pràctics nous de diversitat lingüística i cultural que demanen, no només instruments de caràcter tècnic, sinó també criteris morals i ètics.

6. Optar per una metodologia participativa, que afavoreixi un entorn socio-afectiu i combini la construcció formal del coneixement i l'aprenentatge significatiu per facilitar la formació d'un individu autònom, crític, participatiu, cooperant, solidari. Fomentar la correspondència, les visites i intercanvis entre escoles de diversos països, fent de les llengües vies de diàleg.

7. Prioritzar la llengua pròpia de la societat d'acollida com a vincle comú i mitjà d'inclusió en la comunicació educativa i en la construcció de la cultura cívica comú, i al mateix temps promoure el respecte a la pluralitat de llengües, cultures i religions. Dosificar l'ús i aprenentatge de les grans llengües de comunicació i promoure una familiarització amb les llengües pròpies dels països d'origen dels alumnes. Cada llengua parlada en el món representa una manera única de veure l'experiència humana i fins el món mateix. La diversitat lingüística és un preuat capital de la humanitat i la desaparició de qualsevol llengua comporta un empobriment de la reserva de coneixements i d'instruments de comunicació intra i interculturals.

8. Valorar alhora la pròpia cultura i una universalització no homogenitzadora, que afavoreixi tant l'expressió de la diversitat cultural com la comprensió i el diàleg entre cultures per a la construcció d'una ètica del gènere humà (Morin).

Experiències

En la línia dels principis esmentats, considerem significatives a Catalunya, entre d'altres, les següents experiències:

1. Projecte "Linguapax" de la UNESCO, en el qual els alumnes, al mateix temps que aprenen una llengua, adquireixen hàbits de convivència i cooperació, a través d'unes unitats didàctiques conjuntes de les àrees de llengua, llengua estrangera i ciències socials.

2. Projecte "El despertar de les llengües", de la Unió Europea, en el qual els alumnes s'inicien a diverses llengües, a partir de necessitats concretes de comunicació.

3. Seminari d'Educadors per la Pau, en el que es treballen els continguts a partir de l'anàlisi de contes representatius de les diverses cultures.

Recomanacions

1. Formació del professorat.

1.1. En el pla d'estudis del professorat ha de tenir la mateixa importància la formació teòrica com la pràctica pedagògica. El futur docent ha de tenir ocasió d'avaluar directament conflictes de caràcter cultural, d'intercanviar punts de vista amb els seus companys, d'enfrontar-se amb dilemes morals, d'intercanviar contactes i experiències, de fer pràctiques d'aprenentatge en entorns socio-culturals diversificats.

1.2. Posar especial èmfasi en la formació pedagògica dels llicenciats que volen dedicar-se a l'ensenyament.

1.3. Fomentar en la formació inicial i permanent del professorat la concepció de l'aprenentatge de la llengua com una capacitat bàsica a tots els nivells educatius i des de totes les matèries i àrees. Tots els mestres i professors són, abans que tot, professors de llengua, perquè el desenvolupament de les capacitats cognitivo-lingüístiques està en la base de tot aprenentatge conceptual i en l'adquisició d'habilitats procedimentals tan significatives per la cultura cívica democràtica com l'expressió, la comunicació, el diàleg i el debat.

1.4. Allargar, si cal, els estudis docents, per tal de donar-los més significació, i vetllar per la cura dels professionals de l'ensenyament (períodes de formació gratuïta, importància de les pràctiques, cura del professor novell).

1.5. Proporcionar els instruments per gestionar el conflicte. La diversitat no és de per sí conflictiva, sinó enriquidora, sempre i quan es tinguin els mitjans que facilitin un treball d'apropament i de trobada mútua.

2. Aprenentatge de les llengües. Optem per la immersió en la llengua del país.

Segons les directrius de la UNESCO i del Consell d'Europa tothom hauria de saber al menys tres llengües: la llengua pròpia del país, una llengua veïna i una llengua de comunicació, amb l'objectiu de fomentar l'interès per a totes les llengües, perquè amb cada llengua descobrim una cultura, una altra manera d'entendre el món i la possibilitat de fer amistats. A més de les tres llengües esmentades, optem per una iniciació a les llengües pròpies dels països d'origen dels alumnes, en la línia del projecte europeu El despertar de les llengües.

3. Avaluació. L'avaluació ha d'esdevenir un instrument d'autoregulació de l'aprenent, que s'ha de desenvolupar en un clima de comunicació. L'avaluació ha d'estar al servei del coneixement i no de la jerarquització o l'exclusió.